AD ILLVSTREM
AC REVERENDISSIMVM ARCHIEPISCOPVM TAVRINENSEM,

AC ALMÆ VNIVERSITAtis Cancellarium digniſsimum, Hieronymum è Ruuere, de excellentia Sacræ Theologiæ,

F. M. AQVARII ORDINIS PREDICATORVM publici, ac ordinatij Theologi in florentiſsima accademia Taurinenſi.

ORATIO AB EODEM PRO FOELICI auſpicio ſuarum prælectionum habita.

ILLVSTRI AC REVEREN dißimo Taurinensi Archiepiscopo eiusdemq; vniuersitatis Cancellario dignißimo.

F. Mathias Aquarius Ord. Pred. S. P. D.

MIRVM fortasse (Præsul Amplißime,) mirũ inquam tibi videbitur, quòd ego qui in dicendi facultate, ac orationis copia parùm, vel nihil sum versatus, hac inculta, atq; illaborata oratione purgatißimas aures tuas obtũdere, eandemq; tibi dicare ausus fuerim: cui ob admirabile ac diuinum propè ingenium, summam dignitatem, ac præclaram in omnibus ingenuis artibus, tum verò magis in politioribus, græcis, latinisq; literis eruditionem, nihil nisi ornatum in primis, ac politißima arte perfectũ offerri solet. Ex quo nõ parum dubito arrogantiæ, an temeritatis crimine tibi suspectus videar: Verũ cum tuorum in me beneficiorum magnitudinem animo quan-

doque volutaſſem,tantum me tibi debere perſpexi quantum vix animo,ac cogitatione conſequi poſſem:nedum aliquam, vel potius minimam tibi gratiam referre,ingratus tamen, ac ſummæ inhumanitatis nota à te meritò ſuggillãdus eſſem,niſi tantorum officiorum,ac liberalitatis me tibi planè memorem,ac gratum præſtarem,quòd hac oratione a me ſuperioribus diebus in hoc celeberrimo gymnaſio pro auſpicio mearum prælectionum habita efficere decreui:quam quidem maximis amicorum precibus eamq́; à me ſummopere efflagitãtibus typis mãdare coactus fui. Illud etiã me ad hoc plurimũ impellebat, quod cum varijs negotijs diſtrictus ei adeſſe minimè potueris, ne quod ex tua præſentia ornamentum , ac decus conſequutura erat, omnino amitteret:nunc ſub tuo ſplendore , ne in Momi etiam alicuius morſus incideret prodire conſtitui:non quòd aliquid tua amplitudine dignum,te in ea lecturum arbitrarer,ſed quemadmodum duo illius viduæ æris minuta ab eadem in ga-

Zophilatium (quod aiunt) ex penuria sua oblata, tam grata nostro Seruatori, quàm larga ditißimorum munera fuisse legimus, ita meum hoc ex tenuitate exiguum munusculum adeò tibi acceptũ fore speraui, quàm aliorum luculenta ac præclara volumina. Quòd si in ea non orationis nitorem ac elegantiæ splẽdorem reperis, certißimum tamen, ac euidentißimum singularis meæ in te obseruantiæ (qua te sanctißimè colo) ac perpetuæ animo insitæ propensionis pignus habebis, quam memoria sempiterna diligentißimè conseruare indies magis, ac magis enitar.

Reuer. D. Tuæ

Maximè propensus

F. Mathias Aquarius.

A iij

SVBSEQVENTIS ORATIONIS.

EXORDIVM.

CVM semper antiqui moris fuerit, (grauissimi Patres & vos omnes quotquot adestis viri ornatissimi) atq; à Priscis huiusce celeberrimæ Academiæ moderatoribus optimè, ac sapienter sancitum longoq; vsu receptum, vt qui in ea ad alicuius facultatis, publicè profitendi munus delecti fuissent, eam primùm haberent orationem, quæ eiusdem facultatis encomia celebrarent, & ad ipsam capescendam studiosorum animos eius amore excitarent, inflammarentq;. Quorum sanctissimum sanè institutum, si vnquam à quopiam seruandum fuit, tùm verò maxime à me obseruandum proculdubiò esse video. Etenim cum mecum ipse animo cogitarem, mentemq; in bonarum artium cultores conuerterem, plerosq; ac penè omnes, cæteris disciplinis omnino deditos, ac consecratos esse, hac vna scientiarum Regina spreta penitusq; repudiata, compertum habui, cuius mehercle longè honorabilius est, (vt optimè à Peripateticorum Principe memoriæ proditum est) tenuem, ac perexiguam cognitionem habere, quàm plenam, ac earum perfectam notitiam tenere, cùm præsertim hæc nobis non solùm ad benè beateq; viuendum iter quàm expeditissimum preparet, ac muniat, verumetiam nos dijs quamsimilimos reddat. Ille verò ad honores, diuitias, ac dignitates fluxas, ac fragiles aditum suggerit. Quod non parum vos incendere deberet, Sed dum me ad huius disciplinæ laudes confero, vnde potissimùm exordiar nõ satis scio, ac tanquàm altũ Oceanũ ingenij mei nauiculam ingredi timeo, ne eius forte oppressa fluctibus, demergatur. Quis enim tanta ingenij magnitudine, tantaq; eloquentia praeditus, vt satis dignè eam pro rei maiestate celebrare queat? quæ sui diuini plane splendoris radijs, humanæ mentis aciem (vt praclare dicebat Melissus) longè perstringit, vt in clara ac eorum perspicua cognitione, veluti oculus noctuæ ad lucidissima solis lumina densissimis in tenebris, versari videatur. Ausim tamen ego, diuini numinis fretus auxilio, infantium more balbutiendo, ex innumerabilibus propè quæ de

de huius præclarißimæ doctrinæ nobilitate, ac præstātia dici possent, pauca quædam summis (quod aiunt) labris attingere, & si quantam rei grauitas expostulat, tantam mihi pro vestra humanitate attentionem præstabitis, spero vos meridiana luce clariùs, nullam esse hac scientia præstantiorem, ac digniorem intellecturos.

NARRATIO.

DIOGENEM Synopeũ phylosophum tradunt, inprimis omniũ a se voluptatum, & cupiditatum illecebras abdicasse, vilissimoq; vixisse amictum palliolo, & angusto dolio veluti amplo domicilio receptũ. N. Diogenes itaq; cum aliquando ex calice quodam ligneo, vsum potandi haberet, videns puerũ manu con caua bibentem statim calicem in terram elisit, dicẽs, nesciebam quod natura poculum haberet, ex hoc proculdubio innuens naturam humanis vsibus consulere, quasi matrem omni ex parte prudentißimam, atq; liberalissimam, quod quamuis apertè verum sit, non solùm in pulcherrima, eademq; temperatissima humanæ molis compositura, armoniaq;, verumetiam in abditis exteriùs adminiculis cum astra lucere, cælum influere, nubes pluere, misceri elementa, arbores atque animalia fructus, fætusq; suos producere solũ nobis contendant. (omniũ enim quodãmodo finis est homo, inquit Aristoteles.) Longè tamen copiosius hominem natura illa suprema ditat: dum ingenij superno lumine ipsius animum exornat, & in diuinam refert imaginem. Egregium igitur illud naturæ donum paululum contemplari liceat, dum per ocium nobis conceditur in tam vtili, tamq; egregia consideratione versari, vt faciliùs ad scopum vos deducere poßim. Si enim vniuersa naturæ præclara, admirabiliaq; opera breui hac mea narratione cõplecti arbitrarer quæ neque ego, neque mortaliũ quisq; mẽte concipere vsquã poterit, acta agerẽ vastũq; pelagus exiguo vasculo cõcludere attẽtarẽ. Quis enim vel telluris naturã, metallorumq; gemmarũmue ortum, herbarum, ac arborum virtutes, animalium, vel familiarium generationes, & mores verbis dignè explicare queat? Quis vastitatem, salcedinẽ, & fluxum maris, cursum, ac amenitatẽ fontium, fluminũ, lacuúmue origines, multiformium pisciũ genera? Quis aeris regiones omnigenas, aues, ventorũ impetus, rorẽ,

pruinam, pluuiam, niuem, grandinem, tonitrua, fulgura, corruscationes, ignitas impreßiones, iridis varietatem, galaxiæ circuitum explicabit? at si quis ista profiteretur. quis tamen cœlorum ambitus, motuum velocitatem, syderum varios influxus, lunæ, ac solis pulchritudinẽ, lucis vniuersam virtutẽ, aliarumque cœli & orbis partium proprietates, & beneficia exactè se afferat consecutum: cùm nec tantillam vix ipsorum notitiam attingamus. Cæterùm ego nonnullam intellectus humani virtutem, ac eam decorando quantum scientiæ atque scientiarum regina Theologia præstent in medium adducam, sicque placidiores aquas attraham sine cortice tutus. Intellectum igitur humanum, quod ingenium, mentem, intelligentiam, διανοητικὸν Græci, rationem latini, varijs muneribus diuersi dixerunt, iuxta veræ Philosophiæ principia animi nostri vim quandam, ac potentiam in accidentium genere locandam, in primis statuemus, eamq; multiplicatam ad singularium hominum multitudinem deforis cum intellectuali forma venientem in materialem, immixtam, nõ affixam alicui organo corporali, sed abstractam sempiternorum perceptiuam incorruptibilitatisq; participem optima ratione decernere placet. Cuius diuina opera admirantes quidam non animi potentiam, sed intelligentiam quãdam putauerunt. Alij verò non satis illi tribuere arbitrati dixerunt ipsam esse Deum summum, ne dum intellectualem substantiam, qui eò magis deficere visi sunt, quò magis diuinum esse non considerauerunt infinito virtutis calle ab ea seiungi & aufferre. Hãc itaque suprema illa natura adeo rectam ac generosam statuit, vt non nisi verum amplecti, bonum diligere, & exoptare queat: ijs verò aduersantia euitet, fugiat, atque perhorrescat: cumq; ad vere bonum assequendum subministrent virtutes, ac scientiæ semina quædam, quæ vtraque conferunt humanæ menti indicia quędam quibus cum excitari, tum etiam in eminenti culmine virtutum, ac scientiarum valeat collocari. Ne tamẽ sub his humana segnities sese immisceret pudibundo torpori nonnullis animantibus, quæ rationis beneficio vacant quasdam virtutum contulit imagines, vt dum ipsa in illis ver santia conspicimus, quantò ipsis præstamus tantò ardentius eis omnẽ operam impendamus, ac laborem.

Animalium proprietates. *Nemo enim est qui dum elephantis disciplinã intuetur, non accendatur ad studia & ad mãsuetudinem, cum id animal omniũ ferarũ mitißimũ, & placidißimũ sit*

ad

ad multa officia præsertim bellica erudiatur, & propè intelligat, quādo etiā Regem adorare condiscit. Ciconiarum verò pietas, in parētes nos ad pietatem animat, cùm genitorum senectutem educare approbēt vniuersi. Meropum autem parētes, non modo senescentes, verum etiam statim cum iam deficit eis facultas operandi, in cubili manent, sicque pascuntur labore eorum quos ipsi genuerunt, & nutrierunt, educaruntq; Quos vero non benignos efficiat benignitas Ossyfrage, quæ pullos Aquilæ derelictos suscipit, & fouet, ac nutrit? Quis tam piger, iners, & segnis est, quin excitetur ad vitæ munera, cum formicarum, atque apum intueatur labores, & industriam? Quos autē ad musicæ desiderium, non alliciat suauißimus concentus modulatricis Lusciniæ? Quis fidem, atque amorem non miretur in canibus, ac Delphinis? Quis castitatem in Elephante, Camelo, & Turture? Quantum studiū ornatus, ac politure in Pauone? Hycneumon Ægypti, prudētiam edocet; qui vbi Aspidem, aut Anguem hostem suum aspexerit, non prius aggreditur, quin socios vocitet: & madefacto corpore voluetatur pulueribus, vt limo obducto contra ictus morsusq; sese loricet. Et vt missa isthac faciamus. Quis quæso nō instructior esse cupiat animātibus, quæ loca pro temporis cōditione mutare solent, vt Hirundines, Hyrinacei, atque Grues, quæ non plus edunt, aut bibunt, quàm sibi salubre sit, non diutius dormiunt, quam eorum requirat valetudo: viuit quoque eorum animalium quodlibet sua sorte contentum. Nouit etiā sua quodlibet medicamenta: quinimo & homines nonnulla didicerunt ab eis. Mustella ènim dimicatura cum serpente, rutam edit, cuius herbæ odorem sentiendo serpentes auffugiunt. Capræ siluestres in creta transfixe dictamum querunt, vt illo spicula eijciant, sicque a suis sese defendunt hostibus. Canes lumbricis infestati, tritici comedunt herbam. Ciconiæ cæteræque aues, cum vulnus per pugnam acceperint, herbam illam quam bubulam vocant plage apponunt. Cerui percußi a Phalāgio, quod est Aranei generis, Cancros edendo sibi medētur. Ab Hyppopotamo idest æquo quasi fluuiali, quod est animal in Nilo, Medici diminutionem sanguinis, quod phlebothomiam vocant acceperunt. Testudo cum Viperam edit, mox Cunilam comedit. Hirundines pullorum oculis excæcatis apponunt celidoniam; (Autores sunt Plinius & Aristoteles.) Sed quo diutius nostra vagatur oratio: cùm in contemplandis animalium mo-

ribus exempla suppetant omnium officiorum, & effigies offerunt sese cūctarum virtutum. Si enim vniuersa exempla, quasi humanarum mentium incitamenta nobis imitanda proposuerimus, nō erit opus Corui, Merulæ, Picariū, Psyttaci intueri loquacitatem: cum Pisistratum primum deinde Periclis oculos eorum dulci facūdia somno nouimus esse datos. Et non solum aures hominum demulxisse, sed & liberis Athenarum ceruicibus iugum seruitutis imposuisse. Egerunt enim vrbem illam atque versauerunt arbitrio suo (Valerius ait) Ad obtruncādum quoque Marcum Antonium missi a sæuissimis ducibus milites sermone eius obstupefacti districtos iam, & euaginatos gladios sanguinis cruore vacuos reddidere. Inimicas igitur manus eloquentia potuit benignas efficere. Homerum autem Poetarū omnium profecto parentem, bonarumq; artium traditū (ait Cicero) cæcum fuisse. Sed quæ vrbes sunt, quæ regiones, flumina, nemora, prælia, conuiuia, gesta, ac mores hominum, quæ ipse oculis nostris quasi pictura quadam nō subijciat? vnde illa vrbium concertatio apud Gellium Septem vrbes certāt de stirpe insignis Homeri Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Chius, Argos, Athenæ. Diuinos nāque censebant poetas, ac nullo æuo ab hominum memoria delēdos, quod his numeris modulatur Vates ille dum ait:

Laudes Homeri.

Ergo cum silices, cum dens patientis Aratri
Depereant æuo carmina morte carent.
Cedant carminibus reges, regumq; triumphi.
Cedat & auriferi ripa beata Tagi.

Si autem subtiliora humani ingenij munera in rationalibus artibus percurramus. Prometheus primus omnium, qui apud Hesiodum Epimetheum monet inuentor Grāmaticæ quam nos litteraturam appellamus dicitur extitisse. Hāc autem rudis quidā speculari videbatur vt quidquid in os incideret bene dictum grammaticè foret, proinde vsus esset loquēdi. Quod cū intellexissent præstātes viri, vidissentq; rectè, quadam & consonantia & voce, litteras inuentas, ijsdem ducibus cōpositas, ex his sillabas, ex sillabis dictiones, nec esse multa sine rectitudine quales costructus, et regimina, & significatus acciperēt, vberius grammaticam duxerunt. In ea verò Philosophiæ parte quam rationalem dicimus. Ar. sese offert nobis mirabilem qui primus eam vt Isidorus testis est, ac Auerroes ad regulas quasdam doctrina

ctrina perduxit. Rhetoricam autem quam bene dicendi artem veteres scriptores diffiniere, quanquam in plerisque locis cum Grammatica passibus æquis ambulare dignoui. Nam ea vis dictionum in illis est minor, in Rhetorica subtilior. Quęrit enim nedum quid e, æ significent, sed quot significent, quidque vniuscuiusq; vocabuli proprium sit, deriuationes quoque compositiones ethymologias: traductionesq; qui nesciunt, vel peccent in syllaba non ausint se Rhetores apud præclaras aures appellare. Quare iam tanta græcæ disciplinæ nos necessitas vrget, vt qui non teneat è Rhetorum, numero deijciendus sit, & exibilandus. Huius autem inuentorem Abrahamum fuisse descripsit Philon. Musicam verò Ar. post Platonem, ac moralem postquã Socrates eam (vt inquit Cicero) e cælo vocauit docuit clarissimè, & in multa volumina doctè plusquam dici queat, ordine miro distinxit. Ex musicorum vero concentibus summam eruditionem (testis est Marcus Tullius) Græci in neruorum vocumque cantibus sitam censebant: vnde et Epaminundas fidibus præclarè cecinisse dicitur. Themistoclesq; aliquot ante annos cum in epulis lyram recusasset, omnibus indoctior est habitus. In summo etiam apud illos honore Geometria fuit: antea tamen Egyptijs ob Nili exundantiam familiarissima. Sub hac perspectiua quiescit & Geographia, in qua Strabonem sequimur, ac Tholemeum, cumque ab Arithmeticis isti nõ dissentiant Samium, Pythagoram, & Phenicum mercatores numerorum arcanis præficiemus. Athlãtẽ verò Promothei fratrẽ Astrologiã reperisse, author ast Plinius ex quo Poetæ fabulati sunt eum cæli columnam, cælumq; humeris sustinere, quod prosequitur Virgilius, dũ ait,

Vbi cælifer Athlas axem humero torquet stellis ardẽtibus aptũ.

Summa quoque indagine, vt gentes seruarentur, medicinam quęsierunt: cuius primus inuentor Apys Aegyptiorum Rex Phoronei & Pithonis filius quem Occus Machera Rex persarum obtruncatum cremauit cum amicis. Hunc alij volunt Apollinem extitisse: quod Naso tenuit inquiens. Inuentum medicina meum. Nonnulli Assyrij Osyrim appellarunt, quasi oculum vidẽtem multa. Post hunc primus oĩum scripsit medicinã ipsam vulnerũ Aesculapius in nauicula, cuius meminit Hyppocrates. Sed cum essent homines in ampliorem cultũ vita ducti, non ea solùm, quæ in corporum curis quærerentur procurauere, sed iam anhelãtes imperia, & principatus, & animis elatio

ribus tracti modum quendam sciscitati sunt, qui & metu, & ratio-
ne recta imperans, mala prohibēs, resisteret humanis cupiditatibus,
vt ea quæ vi fierent, arctarentur, & fidem seruando, societas humana
seruaretur; hec inquam: hæc fuit insignis inuentio illa iuris ciuilis non
modo non superflua sed cunctis gentibus necessaria, huius sciētiæ in-
uentorem, & Greci & Latini, tum Historici, tum Canonistę Mosem
fuisse consentiunt, qui diuinas leges antiquis Hæbreorum populis
cōtulit. Sed proh ut Christicolarum detestandum facinus, qui diuina
ingenia terrenis, ac subobscuris fascinare student inuentis: cum diui-
nam sacrarum scripturarum scientiam, quam summo deberent studio
colere missum faciunt: pedibusq; ancillarum conculcandam expo-
nunt, non animaduertentes Sacram Theologiam eum contemplari
quo omnes homines indigent, vt inquit Euripides, nemo vnquā Deum
non esse ante omnia considerandū statuit: nisi fortè Epicuri foret, vel
sardapali, vel sminderidæ sybaritæ sectator, & totius humanitatis ex
pers: vt ille de quo Propheta ait, dixit insipiēs nō est Deus. Reliqui
verò cuncti Deum professi sunt, rerumq; diuinarum rationem quesie
runt, quam si ad Saluatoris nostri vsque tempora, minime potuerunt
inuenire, plurimum tamen quantum intellectu naturali claruerunt.
Abrabamus enim de quo primo post diluuium fit mentio: quiq; a Phi
lone in libro de Gigantibus ob animum suum circa celestia conspi-
cuum: excellens pater dictus est; Simulacra gētium quæ pro Deo cole
bātur ab ipso vsque Serucho ad tēpora patris Tharre de medio substu
lit. Nam cum verum nouerit omnipotentem Deum: primum in eo so
confirmans patrem Tharram, ex quo didicerat Astronomiam quid
sectandum esset docuit. Tabulasq; simulacrorum igni dedit, quo cun
cti apparēti optemperarent Deo. Hic autem Chaldeorum relicto so-
lo in charam primum deinde, patre mortuo in agrum chananeum in
Ægiptum decessit ob vim pestilentiæ à multis gentibus, vt verus
Theologus est electus pro patre factusq; fuit Patriarcarum Prin-
ceps. Ceteros Hebręos omitto, & Profetas & sanctos Viros; Qui
vetustissimi fuerunt. Omniū Theologiā, Poetæ profitebantur. Nam
Pierius ipsè carmen de Theologia versibus tradidit tribus millibus.
Philosophi verò cuncta tribuerūt Deo, præter Eutermum senem, &
Theodorum Atheum, & Prothagoram abderitem; & Carneadem
Cytheneum. Alios sileo, quorum incredibilis est numerus. Propterea
sunt

sunt apud Gentiles de religione semper facta constituta, impios verò (quod docet historiæ) summis pœnis torquebant maiores nostri. Tandem ad fidem redactus est ordo Saluatoris aduentu. Nam cum possibilitas intellectus humani, quæ infrà sunt, quæq; sibi similia intelligat, ea quæ supra se sunt, cognitione non solum naturali speculatur, quod Philosophi fecerunt, in diuinis, sed etiam fide, vt viri pij hac in vita, & cognitione gloriæ, vt sancti in patria, & ita hæc Theologia per gratiam aliquando corporaliter ostendit quedam, vt Baldasar digitos vidit in pariete scribentes, & Pharaon dormiens spicas, & vaccas, Petrus vigilans discum vidit plenum quadrupedibus & serpentibus, nonnunquam intimis mentis diuina imprimit arcana, vt Paulum ad tertium vsque cœlum scimus raptum. Quare qui iam filij sumus à patre dilecti, veram Theologiam sumus nacti, reliqua puerilia prima fuerunt, in qua cũ & Bibliæ, ac aliorum operum, euangeliorumq;, præsertim lectiones traditæ sunt, tanta est & suauitas & salus, vt qui Theologiam ignorat nihil nosse videatur. In ea enim & rudes lactantur, & nutriuntur sapientes. Proinde mare magnum Theologiam, Hieronymus appellauit, in qua bibit Agnus, & Elephas nutritur: hec est Regina illa, quæ de summo illius Hesyodi montis vertice, vel de cœlo potius descendit: & materna quadam beneuolentia, nos intuens manus porrigit, vt afflictos recreet, iacentes erigat, mæstos in gaudium verteret, & amabili voce, ac suauissimis eiusmodi nos verbis alloquitur, & ad se colendam inuitat. Ego ex ore Dei altissimi prodij, prima omnium quæ ab eo genita procreataq; sum ab illo seculis omnibus antequam quicquam faceret ordinata sum. Nondum erant abissi, & ego iam concepta eram, nondum fontes aquarum eruperant, nondum montes graui mole constiterant: Ante colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terrarum, quando constituebat cœlos, & aureis stellarum flammis exornabat aderam, quando appendebat fundamenta terræ, quando certa lege & gyro vallabat abissos, quando ethera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando circundabat mare terminum suum, & legem ponebat aquis ne transirent fines suos, cum eo eram ego cuncta componens, & dirigens, ego nunc in cœlis & in omni gente & populo principatum obtineo; mihi tam mortales, quàm immortales, tam excellent

tes, quàm humiles obediunt, hæc est ille thesaurus, & depositum, vbi summam omnium diuitiarũ, scientiarumq;, scilicet cum vniuersis authoribus facillimum est conspicere, atque iucundissimum. Congrue

Grãmatica. namque fari abundè docuit optimus ille Iuppiter, dum multa linguarum distinxit genera, in Babilonicæ turris erectione: quod in nouo testamento felicius contingit, dum mutos fecit loqui, & discipulis suis dedit linguarum dona.

Dialectica. Dialecticè, & peritissimè argumentatus est Daniel, cum apertis rationibus senum mendacia in Babilone detexit. Prothomartir ille Stephanus, vt in Apostolorũ actis, sicuti & postea Saulus conualescebat, & confundebat Iudæos, ita vt non possent resistere sapientiæ eius: quod antea Saluator noster

Rhetorica. sæpissime fecerat. Pauli facundiam, rhetoricosq; colores quis non stupeat, cõcionantis apud Ariopagum resurrectionem mortuorum? Petri etiam, qui in die Penthecostes tria hominum millia baptizauit, nõne inflamatrix, minatissimaq; fuit illa Christi vox è cœlo dicentis Saule Saule quid me persequeris? quando Saulus ex persequutore factus est vas electionis.

Musica. Musicæ artis peritissimum dicetis Dauid, qui percussa cithara à Saule malum dæmonem expellebat: Tubas quoque Iosue Armoniæ habere virtutem redicetis, qui muros Hyerico sonitu ipsarum prosternit, magis quã fictam Amphionis Thebarum structuram.

Arithmetica. Arithmeticam super humanam considerate: vbi dictum est, Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat, ad Abraham quoque, multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & sicut arenam, quæ est in littore maris, quam facultatem cõmaculans Dauid, dum populum superbè numerat, vltionem deplorat, atque Angelum deprecatur percutientem. Daniel verò ea rectissimè vtens vidisse se fatetur millia milliũ ministrãtium Deo, & decies centena millia ipsi assistentia. Moses insuper tribu-

Geometrica. bus Israel terram promissionis Geometricè diuisit, illius nutu, qui omnia constituit in pondere, numero, & mensura: quod clarius in toto terrarum orbe monstratum est, quando in omnem terram exiuit sonus eorum, eorum inquam, qui ab eo missi sunt; qui appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera, de quo Propheta ait. Initio tu domine terram fundasti,

Astrologia. & opera manuum tuarum sunt cœli. Nunquid non Astrologica disciplina optimè instructum Iosepp dicemus, dum somnia sua patri refert

refert, ac fratribus? dum Pincernæ visa, & Pistori interpretatur in
vinculis: dum septennem prædixit telluris inopiam, & septennem
prædixit fertilitatem, propter quod fit dominus totius Aegypti?
Num Eliam, qui ignem è cælo vocauit? Num Iosue, qui verbo fi-
xum reddidit solē, quem postea in sui factoris morte legimus obscu- Medicina.
ratum? Medicatiuam artem si exoptatis Eliseum aspicite quæso: Na-
haman Syrum à lepra curantem, & Paulum in Areopago cæcum il-
luminantem, & quod magis inauditum est, Prophetā filium viduæ,
vita functum vitæ restituit: & Petrus Apostolus Thabitam mor-
tuam à mortuis reuocauit, comparata ab eo virtute, propter quem
cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mor-
tui resurgunt, pauperes euangelizantur. Naturalis verò, at diuina Naturalis Philosophia
Philosophia, cum in principiorum, & causarum cognitione potissi-
mum consistat, satis ex Philosophia nostra acquiritur: Si Ioannē au-
diamus altissimè intonantem. In principio erat verbum, & ver-
bum erat apud Deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio
apud Deum: Et Mosem de præterito, sed ab occulto mirabiliter pro-
phetantem. In principio creauit Deus cælum, & terram: & omnia
quæ sex dierū spatio facta numerātur. Regius verò Vates ait in psal-
mo, Verbo domini cæli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus
eorum. Propter quod Ioannes iterum de verbo pronuntians, Omnia
per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est,
& rursum modica oratione immensum explicat misterium, dicens,
Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hoc est quod vi-
debitis producere in montibus fœnum, & herbam, & dare iumen-
tis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus illud. Hoc est
quod aquam de petra sitienti populo dedit. Hoc est quod māna qua-
draginta annis pluit patribus in deserto. Hoc est quod immēsa chari-
tate nobis corpus, & sanguinem suum in cibum & potū, sub specie pa-
nis, & vini sumendum dereliquit. Quæ politica doctrina est ista lau-
dabilior? quæ præcepta condidit in monte Sina scripta digito illius,
qui post assumptum hominem ait, Si diligitis me, mandata mea ser-
uate qui reddēda omnibus debita per Apostolū præcipit dum inquit,
cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem,
cui honorem honorem, qui cælesti, ac terreno Regi census eorum
statuit exhibendos, dicens, Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ
sunt

Economica. *sunt Dei Deo. Oeconomicam vitam edocet Dominus per Paulum, Inquiens, Serui obedite per omnia dominis vestris, & iterum filij obedite parentibus vestris in domino, & supra, Viri diligite vxores vestras sicuti & Christus dilexit ecclesiam, & alibi, Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.*

Ethica. *Ethicam deinum, dum ab amore Dei ad proximi dilectionem mandat procedendum, vt etiam si inimicus esuriat, cibum, & potum, des illi: nec solùm furta detestatur, & adulteria, sed & horum mentis coercet affectus, minaturq; legum transgressoribus æterna supplicia, ipsarum verò seruatoribus dona spopondit cælestia, quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendere valent. Hæc est illa scientiarum Regina, quę nosipsos continuè ad seipsam capescendam adhortatur, dicens, Ego sapientia effudi flumina, ego quasi trames aquæ immensæ defluo, Ego quasi fluuius dorix, & sicut aquæ ductus exiui de Paradiso, dixi rigabo hortum plantationum mearum, & inebriabo partus mei fructum, per me Reges regnāt, & legum conditores iusta decernunt, per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, per me agnoscitur quis sit spiritus intelligentiæ, bonus, iustus, sanctus, multiplex, vnicus, subtilis, modestus, discretus, mobilis, incoinquinatus, certus, suauis, benignus, humanus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, & omnia prospiciens. Ego diligentes me diligo, & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me, mea est potentia, mea fortitudo, meum consilium, meæ sunt diuitiæ, & opes superbæ, melior est fructus meus auro, & lapide pracioso, genimina mea argento electo. In vijs iustitiæ ambulo, & in medio semitarum iudicij: per me quis scire poterit dispositionem orbis terrarum, virtutes elementorum, initium consumationem & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, consumationes temporum, anni cursus, stellarum dispositiones, naturas animalium, iras bestiarum, vim ventorum, cogitationes hominum, differentias virgultorum, herbarum omnium virtutes, & quæcunque sunt absconsa & improuisa. O igitur verā Philosophiam, ò dignissimam scientiarum omnium, cuius initium est infinita Dei sapientia, medium optima vitæ institutio, finis vera, perfecta, æternaq; felicitas, huius scientiæ studia, nobis aperient cælorum ianuas, & ad diuinos cultus latum præbebunt ingressum. In ea*

qui

qui versantur, cum Deo versantur, spirituque afflantur illius, scilicet, qui dum pro eius fide stamus ante Reges, & Præsides, loquitur per os nostrum, ac in nostra mente quiescit, ut verius tunc de nobis canamus, quàm quod ille de vatibus ait. Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli;

Sedibus æthereis spiritus, ille venit.

Hanc igitur supremam facultatem toto mentis affectu suscipiant singuli, percolant vniuersi, hac diuina scientiarum Regina suum exornent ingenium, sicque seculorum Regem in Cælorum solio sedentem, à quo est salus nostra, & omne bonum mentis oculis, reuelato lumine contemplentur, dum facie ad faciem, seipsum purgatioribus oculis largiatur. In hac itaque scientiarum eminentissima, & si quamplures Dei lumine fuerunt illustrati, vt Albertus Alemanus cognomento magnus, Alexander de Ales, Ioannes Scotus Doctor subtilis, Romanus Egidius, Ioannes Bacconitanus & quàmplures alij. Verumtamen Diuus Thomas de Aquino, cum ordine dicendi, tum sententiarum claritate & copia, alijs adeo præstitit vt sicut Aristoteles inter Philosophos primus, ita Diuus iste Thomas in omni scientiarum genere, & præsertim in hac Sacra Theologia nemini sit secundus, in quo suadendo morandum non existimo, ne syluæ ligna, aut vndas mari videar addere velle. Sciunt siquidem vniuersi, quanta, & quàm egregia Sanctus Doctor in Dialectica, Philosophiaque, & Methaphisica scripserit vt latini expositoris nomine absque controuersia fuerit exornatus. Quanta in diuina scriptura, Sacraque Theologia exarauerit, vt Doctor Angelicus Theologieque parens vbique meritò celebretur, & sit. Cuius excelsæ Sanctitatis gratia, nutu Dei factum est, vt inter omnes ecclesiæ Doctores, Sancti denominatione ab illis etiam qui doctrinæ eius in aliquibus ex hoc imperiti aduersantur Antonomasicè vocitetur: dum inter disputandum legendumue dicere consueuerunt, hæc est sancti Doctoris sententia: vel sic tenuit sanctus Doctor, his enim similibusque notis quisque statim Diuum Thomam cognominari cognoscit: sapientiam quoq; illius qui non admiratur aut extollit, non nisi sapientia ieiunus est, vel certè inuidens, ac malignus: sole nanque isto suborto, omnes errorum, ac hæresum vmbræ, à sanctæ Matris ecclesiæ facie protinus

nus effugati sunt. Quidquid dubietatis, quidquid scrupuli, Satore Diabolo pullulat in ecclesia, Thoma iudice constituto, confestim dissoluitur, ac euanescit, omne per Thomam ecclesiasticum Dogma firmatur, roboratque sanctiones persistunt. Quis æuo nostro, imo Quis post solis huius ortum optimus Logicus, Phylosophus, Theologus euaserit, qui non Diui Thomæ, firmissimæ sapientiæ auxilium implorauerit, Quisnam Doctor, aut facundus concionator Ambonem ascendit, qui non à Thoma mutuet, quæ populum erudiant, aut inflammenit? Quis Cathedram venerandus Doctor insedit, cui non Thomas, si tamen vera doceat, sapientiæ certitudinem subministret? Quis denique scolasticum certamen adoritur, qui non se prius Thomę armis accinxerit? nec immeritò, quidem, eius nanq; sapientiam Christus per se approbat. beatissima Virgo collaudat. Petrus, & Paulus edocent, ac commendant. Vniuersitas Parisina miris effert preconijs. Summus Antistes Vrbanus sectandam præponit, & amplexandam pręcipit.

Cæterum huius inuictissimi Ducis numine, agmen ducturus, partes illas prosequar, vbi de profundissimo sanctissimæ Trinitatis misterio vna cum Magistro Petro Lombardo sententiarum primo doctè, copiosè, & catholicè dixerit, vt nihil vlterius in hoc restet desiderandum. Quę portio sicut altissima est, & difficilima, ita pulcherrima & optabilissima, in cuius explanatione ita me planum exhibebo, vt non solum prouectiores. Sed qui vel prima Grammatices rudimenta librauerint, cuncta sint facilè percepturi: nullius enim ætatis, nullius professionis homines excludit, hæc nostra Philosophia, quæ ad vniuersorum salutem è cœlo demissa, omnibus non solum est exposita, sed etiam necessaria: Verùm hoc vnum ego nunquam satis admiror, quod Hæbrei, Idolatræque, Mahumetani, Hæretici, Martiniani, Caluinistæ, Clancularij, Anabaptistæ, omnisque infidelium turba suæ legis, atque Theologiæ lætiferis voluminibus die noctuque insudant. Soli autem Christiani & præcipuè religiosi tam seculares, quam regulares, qui legem vitæ profitentur, suam sanctissimam Theologiam, nedum ignorant, Sed quasi negligendo spernere videntur. Ex quo mirum non est, si circa fidei fundamenta, quasi cęcutientes, in multos corruūt errorum laqueos iuxta illud propheticum) Nescierunt, neque intellexorunt & in

tenebris

tenebris ambulant: subinde ex Apostoli sententia Thesaurizant sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quapropter Emanuel Philibertus Dux Inuictissimus, vereque catholicus, qui non solum statum mitem, ac felicem habere exoptat, verumetiam quod longe præclarius est, subditum sibi populum in prisca, ac christiana religione, sibi à maioribus veluti per manus tradita, summa sapientia, ac incredibili constantia, conseruare summopere contendit. Hic denique sacræ Theologiæ professores, qui iuuentutem in hanc florentissimam academiam vndique confluentem, pura, ac salubri doctrina imbuerent esse voluit. Quod etiam continuè exequitur Montis regij Pontifex Religiosissimus Vincentius Laureus scientijs omnibus tum diuinis, tum humanis, linguarumque peritia summè excultus, vitæ integritate, morum sanctitate, omnibus denique virtutibus ornatus, quæ quidem excelso loco positæ, tanto in pretio apud Pontificem Maximum habitæ sunt, vt eum non modo ad Pontificiam dignitatem euexerit; verumetiam hac qua apud Serenissimum Ducem nostrum Sabaudiæ legatione per honorificè fungitur, decorauit: vt reliqua omittam, quæ de eo eiusque virtutum splendore longiore oratione dici possent. Accedente etiam Hyeronimi è Ruuere Antistitis vigilantissimi, ac eiusdem academiæ præfecti dignissimi, eximia opera, qui quidem omni laudum, ac disciplinarum genere exornatus, tum potissimum in hac Theologica facultate minimum non modum versatus, nihil aliud noctes diesque curat, quàm vt diuinæ religionis ac disciplinæ dignitas, si aliqua ex parte fortasse collapsa fuerit, in pristinum candorem restituatur. Quam quidem rem non parum adiuuit summi ac admodum Illustris Cancellarij Comitis Stroppianæ, Ioannis Thomæ Languschi authoritas, qui ob eius excellentem in omni doctrinarum genere eruditionem, & admirabilem in gubernando prudentiam, diuinum prope consilium, cæterasque eximios, ac singulares animi sui dotes, primum Cancellariæ dignitatis gradum est adeptus, quo quidem neminem, aut aptiorem aut digniorem eligi potuisse clarè testantur, ampla ab eo expedita negotia. Summa præterea ac mirifica reliquorum moderatorum diligentia, animique pietate, hoc factum fuit, qui cum me ad hoc munus obeundum (indignè quidem) delegerint, atque in hoc amplissimo tot præstantissimorum Doctorum collegio cooptauerint, reliquū

A est

est vt pro tam ingenti in me beniuolentia, immensoque collato beneficio, si non quas velim, saltem quas possum, primum Duci Serenissimo, vobis demum huius celeberrimi Gymnasij moderatoribus omnibus, maximas ac immortales gratias ago, habeboque dum viuam: interim Deum Optimũ Maximum obtestor, vt vos omnes incolumes, ac felices quam diutissimè conseruet, mentem denique meam, sui diuini splendoris radijs, illustrare dignetur, quo purè, ac candidè, hanc facultatem profiteri possim. Vos verò adolescentes nobilissimi, adhortor, vt ad hanc doctrinam audiendam accedere non grauemini, quandoquidem si non quaestum mundi huius, honores, ac dignitates veluti ex legum, medicinaeque, ac physolophiae, reliquarumque artium studio reportabitis, iter tamen vobis (quod multò praestantius est) ad vitam aeternam, perpetuoque aeuo duraturam, ex eius lectione patefacietis. Vos quoque cuiuscunque ordinis studiosa ingenia, liberaliter inuito ad superna ineffabilia, & diuina non solum percipienda auribus, sed etiam oculis conspicienda, & manibus contrectanda, cumque ad rem perueneritis amphora forte possidebitis dona, q̃ promissa modo sapiat nectar et Ambrosia, ut quilibet nostrum summa cum delectatione dicere possit: meditetur in te mens mea, loquatur de te lingua mea, amet te cor meum, sermocinetur os meum, esuriat te anima mea, sitiat te caro mea, desideret te substantia mea, gaudio enim illo adhuc supramodum superuerit gaudium: ad uos ergo clarissimi, & eruditissimi uiri uertatur oratio mea, qui hodierna die praesentia uestra me decorare dignati estis, dignetur superna largitas hac bona cum melioribus, & optimis in aeternum nobis rependere. Dixi.

F I N I S.

Permittente Reuerendo Inquisitore Taurinensi.